

הנהגת מדת הדין: החיים הקשים של יעקב

ויצא תשפ"ה שלום רב

לאחר לידתו של יהודה הבן הרביעי ללאה אז ראתה רחל שלא ילדה ליעקב והיא בוכה ליעקב שיתפלל בשבילה שיהיו לה בנים ואומרת הבה לי בנים, ופירש"י וכי כך עשה אביך לאמך והלא התפלל עליה, כלומר שיצחק התפלל בשביל רבקה, וזו טענה צודקת לכאורה, ויעקב משיב לה התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן, ופירש"י את אומרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני, והדברים תמוהים דמדוע ענה לה בצורה מכאיבה כזו, וכבר תמה ע"ז הרמב"ן וז"ל: וכי הצדיקים אינן מתפללים בעד אחרים, והנה אליהו ואלישע התפללו בעד נשים נכריות, ונראה שבשביל זה תפסוהו רבותינו כב"ר א"ל הקב"ה כך עונין את המעיקות, חייך שבניך עתידין לעמד לפני בנה עכ"ל, הרי שדיבורו והנהגתו של יעקב תמוה, ולא מצינו כן אצל אחרים, אבל כנראה מה שאמר יעקב לא הפריע לרש"י [אף שבדרך כלל רש"י לא מעתיק מדרשים שמציירים את האבות בתדמית שלילית]. והנה אין ספק שיעקב רצה לדרבנה לתפלה, שהדבר לא תלוי בתפלתו אלא שהיא צריכה להתפלל בעד עצמה, אסור לסמוך על שום דבר אחר ואפילו על תפלת הצדיק, אבל עכ"פ המלים ממך מנע ולא ממני ולכן אינו מתפלל בעדה, הם מלים מכאיבות מאד.

בתחלת הפרשה יוצא יעקב מבאר שבע בדרכו חרנה, וה' נראה אליו בחלום ומבטיח לו כל טוב, שישמרנו ויפרנסנו ויחזירנו בשלום אל האדמה הזאת, ובתור מענה להבטחה האלקית נודר יעקב נדר לאלקים, אבל לשון הנדר תמוה אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושכתי בשלום אל בית אבי והיה ד' לי לאלקים, ולפי פשוטו של מקרא פירש"י שזה כעין תנאי, אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי כמו שא"ל והנה אנכי עמך ושמרני כמו שא"ל ונתן לי לחם כמו שאמר לי והשיבותיך אל האדמה הזאת, והיה ד' לי לאלקים, אם יעשה לי את כל אלה אז אני אעשה שני דברים, האבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים, וגם כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. והנה הקושי בפירש"י בדברי יעקב מבואר מאליו, והרמב"ן מיד דוחה הבנה זו, שנראה מפשט הלשון שיעקב עושה תנאי עם הקב"ה, אם תעשה מה שאמרת אודותי אז אני אעשה, והפלא הראשון הוא מה זה שלא האמין יעקב בדברי ההבטחה שהקב"ה זה עתה הבטיח לו את כל הדברים האלה, והו"ל ליעקב לומר תודה רבה, ואולי היה יכול להוסיף שמחמת ההבטחה הזאת אני אעשה בית אלקים ומעשר, אבל יעקב מתנה את דבריו בלשון אם, ואומר את זה כמה וכמה פעמים, כאילו שהוא מסופק אם אכן יתקיימו הדברים, וכי יעקב מסופק בהבטחת ד' ופשוט שהרמב"ן לא יפרש כן, שזה לשיטתו בפרשת לך שהקשה שם על מה שפירש"י שכאילו אברהם פקפק בהבטחת הזרע מהקב"ה, והרמב"ן תמה איך שייך לומר שאברהם ראש המאמינים לא יאמין בהבטחת ד', וכע"ז התמיה על יעקב שהוא מסופק בהבטחת ד',

וזה יותר גרוע, שאצל אברהם היתה ההבטחה לפני הרבה שנים, ולא נתקיימה, וא"כ אולי יש מקום לתמיהה, אבל כאן הרי ההבטחה באה בלילה הקודם, ומה שייך לפקפק אודותיה? והנה קושיא זו הוקשה לכל המפרשים, ועיין באוה"ח שרצה מקודם ליישב ש"אם זה אינו ספק אלא ודאי כעין אם כסף תלוה את עמי, אבל זה תמוה שהרי רש"י מביא בכמה מקומות שזה רק שלשה פעמים בכל התורה ש'אם' הוא בלשון ודאי, ולכן א"א לומר כן בדעת רש"י. ולכן מיישב האוה"ח וז"ל אם תסכים מדת הדין על הדבר והוא אומרו אם יהיה אלקים, כי לא דבר אלא ממדת הרחמים דכתיב והנה ד' נצב גו' הנה אנכי עמך, והדבר ידוע כי מדת הרחמים תסכים להטיב ומדת הדין מעכב בדבר לזה אמר אם יהיה אלקים, עכ"ל. אבל לפ"ז עדיין תמוה שהרי כנראה הקב"ה הכריע כמדת הרחמים, שהרי הבטיח לו, וא"כ מדוע חשב יעקב שמדת הדין תעכב את ההבטחה האלקית.

ועיין בספורנו שכתב עוד יותר ממש"כ האוה"ח, שלא רק שהיה יעקב תמה אם מדת הדין תעכב את ההבטחה, אלא זה גופא הוא הנדר שהוא מקבל, והיינו שהקב"ה מציע לו כל טוב ומבטיח לו את הפרנסה ואת השמירה, אבל במענה לזה אומר יעקב והיה ה' לי לאלקים, ופירש ספורנו והיה ד' לי לאלקים אז יהיה ד' לדיין אם לא אעבדהו בכל כחי, כלומר הנני מקבל עלי מעתה שהקל יתברך המרחם, יהיה לי לאלקים ויתנהג עמי במדת הדין עכ"ל. הרי שלפי פירושו יעקב לא מסתפק בהבטחה האלקית אם תתקיים, אלא שהוא דוחה אותה, והוא אומר אני לא רוצה בנהמא דכיסופא, שהרי הקב"ה הבטיח לו את הכל אבל לא ביקש ממנו משהו מצדו, רק הבטחה ללא תנאי, וע"ז אומר יעקב שהוא לא רוצה הנהגה כזו, הוא רוצה להשתכר בכל דבר ודבר, שום דבר אינו מתנת חנם, בלי רחמים, רק במדת הדין ושורת הדין, וזה המענה של יעקב להבטחת ד'. ולפ"ז י"ל שזה כוונת האוה"ח נמי, שאמנם מצד מדת הרחמים אני מאמין, אבל מצד הדין אפשר שתעכב, ומכיון שהוא מקבל על עצמו להתנהג עם הקב"ה במדת הדין, א"כ מי יימר שהבטחה זו תתקיים, כלומר שאילו היה יעקב אומר תודה רבה על ההבטחה, זה אומר שהוא מקבל על עצמו שהקב"ה יתנהג עמו במדת הרחמים, אבל יעקב לא רוצה את זה, או שמגיע לו או שלא מקבל כלל, כי לא רוצה לפנים משורת הדין.

והנה זה דבר נפלא עד מאד, שמי הוא זה שיכול להתקיים רק עם מדת הדין, הרי הקב"ה בעצמו ברא את העולם במדת הדין וראה שזה לא מתקיים ועמד ושיתף מדת הרחמים עם מדת הדין, ואילו כאן בא יעקב אבינו, שצורתו חקוקה בכסא הכבוד, ומבקש מהקב"ה שלכל העולם הוא יכול להתנהג במדת הרחמים, אבל לגבי ידידה הוא רוצה רק מדת הדין. אבל יעקב לא מבאר לנו מדוע הוא מבקש הנהגה כזו, והרי זה דבר שכמעט אי אפשר להתקיים כן, ובכלל לא מצינו הנהגה מעין זו¹.

והנה כאשר באים צרות על האדם תכליתן היא לעורר את האדם להתקרב אל הקב"ה, לפשפש במעשיו ולראות מה חסר

הרחמים, והבוא בשם המהרש"ם דהא דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה הוא משום שיתוף מדת הרחמים, אבל בלי זה גם מחשבה רעה היתה מצטרפת למעשה, ועיי"ש. והרי עקיבא הוא אותיות יעקב א'בינו.

1. אלא ש"א שכאשר ענה הקב"ה למלאכים כך עלתה במחשבה לפני, היינו שמיתתו של ר"ע היתה לפי גדרי המחשבה ראשונה קודם ששיתף מדת

ובמה הוא יכול להשתפר, כך היא ההנהגה של הקב"ה עם בריותיו. והנה יעקב הוצרך לברוח מביתו ומבית הוריו, השנאה של עשו על לקיחת הברכות עדיין תוססת, ואף שדחה עשו את גז"ד של יעקב עד לאחר מיתתו של יצחק, אבל אנו יודעים שלאחר קצת זמן הוא שינה דעתו, שהרי הביא רש"י להלן בפרשה שכאשר הוא בא ללבן הוא בא בידים ריקניות ודלא כאליעזר שבא בידים מלאות, וזה משום שאליו בן עשו רדף אחריו להורגו ורק היה יעקב יכול לדחותו בזה שנתן לו את כל ממונו ועני חשוב כמת, הרי שהבין יעקב שהוא נמצא בשעת צרה והקב"ה מבקש משהו ממנו, זה פשוט במעשיו שצריך כל יהודי לעשות בשעת צרה.

ולפי המהלך שדיברנו בו שבוע שעבר שביארנו שיצחק ידע היטב מי הוא עשו אלא בדוקא רצה לברכו כפי תפקידו שניתן לו לאחר העקדה, אלא שרבקה לא ידעה ע"ז והיא הכריחה את יעקב לעבור על דבר יצחק, וכנראה בשעת מעשה הרגיש יעקב שאין לו ברירה ועשה מה שאמרה לו אמו, אבל עכשיו שעבר קצת זמן מאז, ויעקב רואה שבאים עליו יסורים וצרות שאף פעם לא היו לו, כל השנים הוא היה איש תם וישוב אהלים לא ידע מה זה צרה, ובפרט עכשיו שאפילו לאחר שברח מהבית בא אליפו בשליחות עשו וניקה אותו מנכסיו, והרי עכשיו הוא בצרה גדולה, הוא לבד בעולם, אין לו פרוטה להוצאת חיים, אין לו בית, הוא ריק מכל, הוא באמת נחשב כמת, אז קיים יעקב את מצות הגמרא בברכות דף ה' ע"א אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם יסורים באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ד', ומיד כשפשפש במעשיו² מיד הבין יעקב מעצמו שבא עשה בתורת אונס מעמו לגזול את הברכות מעשיו ולעבור על רצונו המפורש של אביו יצחק, זה היה באמת דבר שהיה אסור לו לעשות, ואף שנצטוה על כך מאמו רבקה, אבל לכאורה זה נכנס בגדר אביו אומר לו כך ואמו אומרת לך כך הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שכך נפסק בגמ' ובשו"ע, והרי זה ברור שזה היה נגד רצונו וצויו המפורש של יצחק, ובפרט לאחר שראה יעקב את הצער הגדול של יצחק מכל הסיפור, ובודאי הוא ידע ג"כ את השנאה הגדולה שיצאה מזה שהרי רבקה אמרה לך הנה עשו אחיך מתנקם לך להרגך, והבין שכל זה הוא נגד מהלכו של יצחק, וכפי שביארנו שבוע שעבר זה גופא היה תפקידו של יצחק בגידולו של עשו, וממילא מה שעשה יעקב זה ג"כ כנגד רצון ד', וממילא סבר יעקב שעליו לקבל על עצמו אבל עכ"פ סבר יעקב שזה חטא שתובע כפרה, אי אפשר לטאטא את החטאים מתחת השטיח כאילו זה כלום, אלא זה פגימה, ובפרט יעקב שהוא צריך להיות סמל האמת שכאן הוא מנצל את כח הערמה בשביל לקבל הברכות, וממילא התחרט יעקב חרטה גמורה על כל האירוע, ולכן הוא מקבל על עצמו חיים של מדת הדין, כלומר הוא לא רוצה כלום מהקב"ה שהוא בגדר מתנת חנם שבא ממדת הרחמים, כי א"כ הוא לא יבוא לידי כפרת חטא, ורק יסורים ממרקים את החטא, וממילא יעקב מקבל על עצמו חיים קשים, זה הגלגול שלג שלו, והוא עכשיו צריך להיות את חייו על דרגה קשה מאד, הוא לא יכול לעשות טעויות, הוא לא יכול לשגות אפילו קצת, כי מכיון שאין כאן שיתוף מדת הרחמים, ממילא כל דבר קטן ופועט, שאצל אחרים זה לא יחשב לטענה כלל, אבל אצל יעקב כל דבר קטן יחשב לעבירה גדולה שתוצאותיה מי

ישוער.

ולכן למשל כאשר יעקב מתבטא ואומר ללבן עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, ובודאי כוונתו לא היתה להזיק לרחל ח"ו שהרי לא ידע יעקב כי רחל גנבתם, ומי שהוא חי בשיתוף עם מדת הרחמים, בודאי מדת הרחמים עליו נתגללה, ולפני קונינו תחנתנו הפילה, וזה לא היה מזיק לרחל כלל, כי הרי זה היה בטעות גמורה ובלי שום כוונה, אבל מי שחי תחת מדת הדין א"כ כל דיבור ודיבור נידון לפי גופו של דבר בלי שום סינגור ורחמים, זה לפי שורת הדין.

ולכן להלן בפרשת וישלח שעשה יעקב החלטה להחביא את דינה בתיבה שלא יפגשנה עשו, שזה דבר שכל אדם נורמלי היה עושה בכדי להגן על דינה, ואולי יש אפילו חיוב לעשות כאשר ידע יעקב שעשו צודה נשים ומענן, הרי שזה דבר של סכנה, אבל כל זה לאדם נורמלי, אבל למי שהוא חי רק תחת ההנהגה של מדת הדין בלי שיתוף, אז באה מדת הדין וטוענת דבר מוזר כזה שאולי אילו היה יעקב מרשה לעשו לראות את דינה אולי היא היתה מחזירה אותו בתשובה וממילא נחשב זה כטענה על יעקב, אבל זה לא יחשב כטענה על אדם אחר, כי כנגד טענה זו טוענת מדת הרחמים שאדרבה זה ההנהגה הנכונה בשביל שמירת ביתו וצאצאיו, ולכן נענש יעקב ע"ז במעשה דינה ושכם. [ובשנת תשפ"א דיברנו על ענין זה במחלוקת הגרא"ו והחזו"א אם יש ללמוד מרש"י זה הדרכה איך להתנהג עם הרשעים, ולפמש"כ כאן, א"א להביא ראיה מיעקב, שהוא נתבע על דברים שאנחנו לא נתבעים.]

ואכן חי יעקב את שנותיו אבל חיים קשים ומרים, כל איזה זמן מתחילה תקופה חדשה אבל קשה ולפעמים יותר ויותר, הוא חי מעשו ללבן ולדינה ולראובן וליוסף, זה חיים של אדם שקיבל על עצמו חיים של יסורים ומריקת החטא למשך כל ימי חייו, ולכן לא שייך שזה ישתנה. ולכן בסוף ימיו כאשר מציגו יוסף לפני פרעה ופרעה שואל אותו בן כמה אתה, מסביר הרמב"ן כי יעקב אבינו נזרק בו שיבה והיה נראה זקן מאד, ופרעה תמה על זקנתו כי אין רוב אנשי זמננו מאריכים ימים כ"כ, וע"ז ענה אותו יעקב שמעט ורעים היו ימי שנותי חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי, כלומר אבותי חיו שנים ארוכים יותר, אבל מכיון ששנותי היו רעים בעמל ואנחה זרקה בו שיבה ונראה זקן מאד עכת"ד הרמב"ן, וכ"כ הרשב"ם ודע"ז, והיינו שיעקב מסביר לפרעה שהיו לו חיים קשים ורעים, והטעם לזה הוא כנ"ל משום שכך ביקש יעקב בפרשת ויצא, והיה ד' לי לאלקים, אני רוצה הנהגה של אלקים ולא הנהגה של ד', כל מה שיש לו בא לי עם יסורים, ולכן בסוף ימי חייו הוא נראה זקן מאד. והנה ידוע שבדע"ז הביא בשם המדרש שזה היה נחשב כטענה על יעקב שהתבטא כך, וא"ל הקב"ה אני מלטתך מעשו ולבן, והחזרתי לך את דינה ויוסף ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים, ולכן מחמת זה נחסרו משנותיו ל"ג שנה פחות משנותיו של יצחק, ועיי"ש, ולפי דרכנו הטענה על יעקב שאיך הוא מתלונן ע"ז שהיו חייו מעט ורעים, הרי זה גופא מה שהוא ביקש, וזה היה התנאי שהוא עשה עם הקב"ה בשביל שיקבל כפרה גמורה על עוונתיו, וא"כ מה שייך להתלונן ע"ז ולכן נענש.

והנה מדוע סבר יעקב שהנהגת מדת הדין בלי שיתוף מדת הרחמים הוא תשובת המשקל ומדה נגד מדה כנגד מה שלקח

בלי לישון על מטתו אפילו לילה א', וא"כ לא שייך ביטול תורה אצלו.

2. ובודאי לא היה יכול לתלות בביטול תורה שהרי למד י"ד שנים בבית עבר

את הברכות שלא היו שייכים לו, נראה פשוט שמכיון שהברכות שלקח מעשו היו ברכות של עוה"ז, משמני הארץ ורוב דגן ותירוש, הוי גביר לאחיך וישתחוו לך בני אמך, א"כ פשוט שהתשובה ע"ז היא שכל זה לא שייך זה, זה מים גנובים, זה החלק של עשו שאני אסור ליהנות ממנו כי זה בא לי לא משום גיעתי ולא משום שמגיע לי אלא נהמא דכיסופא, שזה בא לי בערמה ולא מגיע לי, ולכן אסור לי ליהנות מהעו"ז כלום חוץ ממה שמגיע לי לפי עבודתי ושכרי.

ואפשר שהמקור להנהגה זו הוא ע"פ מה שפירש"י בברכות יצחק שאמר ויתן לך האלקים מטל השמים – מהו האלקים בדיון אם ראוי לך יתן לך ואם לאו לא יתן לך אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך בין צדיק בין רשע יתן לך וממנו למד שלמה כשעשה הבית וכו', הרי שיצחק בירך את יעקב שיזכה להיות ראוי וכדאי לקבל את הברכות. ומכיון שהברכות באו לו במרמה, וכאילו לא מגיעים לו, לכן רצה ליהנות מהם רק אם ראוי ולא בגדר חסד.

ונראה נמי שמצינו בכל שנות שהייתו של יעקב אצל לבן שתמיד לא רצה ליהנות מלבן א"כ הוא עובד בשביל זה ולא רצה שום מתנת חנם, ומיד כאשר אמר לו לבן הכי אחי אתה ועבדתי חנם הגידה לי מה משכרתך, מיד אומר לו יעקב שהוא יעבוד אותו בשביל רחל, כלומר הוא לא מקבל את רחל בחנם בלי עבודה, כי זה יסוד הווייתו. אלא שגם בזה מכיון שקיבל יעקב עליו את מדת הדין בלי שום שיתוף של רחמים, ממילא היה יכול לבן להתגבר עליו ולשנות את משכרתו עשרת מונים, והיינו שלבן לא גנב ממנו להדיא, לבן לא היה גנב, הוא היה רמאי, הוא שינה את המשכורת מאה פעמים וכל פעם היה זה חוקי, לפי שורת הדין לא היה ליעקב שום תביעה על לבן, שהרי בשטר שעשו ביניהם היה כתוב להדיא מה הוא השכירות, ולכן לפי שורת הדין לא היה ליעקב שום תביעה, ובודאי היה אפשר לגלות את רמאותו של לבן וכל בית דין היה פוסק פשרה בזה, כי זה ברור שזה לא הוגן ולא ישר, אבל פשרה זה תוצאה של שיתוף של מדת הרחמים וזה לא שייך להנהגת יעקב, כי הכל הוא לפי שורת הדין ממש, ולכן מכיון שמצד הדין זה מה שמגיע לו לכן לא היה יכול לתבוע יותר. ורק מכיון שלבן רימה יותר בדרך ליגאלי, לכן היה יכול יעקב ג"כ לרמות אותו בדרך ליגאלי, וזה כל הסיפור עם הצאן עקדים נקודים וטלאים, שלפי שורת הדין היה יכול יעקב להרוויח בזה, כי זה היה תנאי השכירות שביניהם, אלא שאז טענו בני לבן שלקח יעקב את כל אשר לאבינו, והיינו שהוא לא גנב כלום ח"ו אבל עשה את הכל לפי שורת הדין, ובדיוק כמו שעשה עמו לבן כל השנים, אבל אז נראה אליו המלאך שעליו לחזור לא"י.

ונראה להוסיף בזה עוד, שבפשוט של יעקב על מעשיו הרי בודאי הבין שלקחת הברכות מעשו היתה שלא כהוגן, והיינו בזה שלא היה דבר שייך לו, ולכן לא רצה ליהנות מזה כלל, אבל בנוסף לכך כנ"ל הרי הרגיש גם בזה שמרה את פי אביו יצחק ועבר על מצות כאו"א, והנה בחז"ל שמדה כנגד מדה שיוסף היה חסר ליעקב כ"ב שנה נגד כ"ב שנה שיעקב לא קיים כאו"א, והנה כידוע י"ד שנה שהיה בבית עבר לא נחשב כביטול כאו"א משום שלמד תורה, אבל הכ"ב שנים שהיה בבית לבן נחשב כביטול כאו"א. והנה נשאלת השאלה הלא יצחק ורבקה שניהם אמרו לו ללכת לבית לבן בכדי לישא אשה, זה היה הציווי,

וא"כ מדוע נחשב זה כביטול מצות כאו"א, וגם הרי היה לו לישא אשה ועדיין לא קיים מצות פו"ר שע"ז נאמר על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, כלומר דמצות פו"ר גדולה ממצות כאו"א, וא"כ מדוע נחשב זה בכלל כביטול מצות כאו"א, ורש"י בעצמו [כט–ית] כתב שרבקה אמרה לו וישבת עמו ימים אחדים, שזה שבע שנים שאמר ללבן שאעבודך ברחל, שימים אחדים זה שבע שנים, וא"כ מה הטענה על יעקב, וזו שאלה גדולה.

אבל לפמשנ"ת שכל הענין שהוצרך יעקב ללכת לבית לבן ולהשאר שם עד שוב אף אחיך ממך, וכל ההכרח לזה לא היה צריך שיהיה בכלל, והיינו שאילו לא דחה יעקב את בקשת אמו בטענה שעליו להקשיב לאביו ממילא לא היה מתגלגל כל הסיפור, והיה זיווגו בא לו כאשר הוא נשאר בבית הוריו [כמו שהיה אצל יצחק שאברהם הקפיד שיצחק לא ילך לבית רבקה], וכל הביטול של כבוד או"א היה משום שיעקב החליט להקשיב לרבקה ולא ליצחק, ולכן עכשיו שקיבל יעקב על עצמו חיים של תשובה ושל יסורים בתור כפרה על החטא לקחת הברכות, אז מקודם הוא מקבל על עצמו חיים של הנהגה במדת הדין, וזה גורר יסורים ועונשים כנ"ל, ולכן כאשר חי בהנהגה זו כמה שנים ביקש יעקב לישב בשלוה, כלומר הוא סבר שכבר נתכפר לו לקחת הברכות ע"י החיים הקשים שהיה לו אצל לבן, אבל אז הודיעו הקב"ה שעדיין לא כיפר על חטא ביטול כאו"א שנגרם מחמתו, ולכן נפל עליו רוגזו של יוסף, והוצרך להתאבל על יוסף כ"ב שנה בכדי לכפר על חטא כאו"א שנגרם מחמת לקחת הברכות.

ואולי יש להוסיף שבזמן שקיבל יעקב על עצמו חיים של הנהגת מדת הדין בכדי לכפר על מה שעשה עם הברכות הוא אומר: ושכתי בשלום אל בית אבי, שבאמת לכאורה יש להקשות הרי עכשיו הוא כבר אדם זקן שהולך להקים את ביתו בישראל ולהוליד י"ב שבטים, א"כ מדוע המטרה והעיקר היא לשוב לשלום לבית אבי, אדרבה על כן יעזב איש את אביו ואת אמו. ולפי"ד נראה ליישב שכוונתו באופן אחר לגמרי, כלומר שהטעם שאני מקבל עלי חיים קשים ומרים כאלה הוא משום שאני רוצה לשוב בשלום אל בית אבי, כלומר אני מכיר שעשיתי לא טוב עם אבי, ואני עכשיו לא "בשלום רוחני", אבל כאשר אני מקבל עלי חיים של יסורים ושל כפרה, מדה כנגד כנגד כל מה שחטאתי אז אני אחזור בשלום אל בית אבי, ודו"ק שלא אמר ואל בית אמי, כי זה לא כוונתו בכלל, והעיקר הוא שרוצה לחזור לשלום "לבית אביו", ודו"ק.

וכמדומני שיש להוסיף שגם רבקה כאשר ראתה את גודל חרון עשו וכאשר נודע לה שהוא מתכוין להורגו אולי גם היא הבינה שאפשר שזה לא היה רעיון כ"כ טוב לקחת את הברכות באופן זה, ולכן רואים אנו שהיא פחדה מלגלות ליצחק שעשו שונא את יעקב, שזה לא נודע ליצחק כל חייו, כי עשו לא גילה לו כי לא רצה לצער את אביו, ויעקב לא גילה לו, ורק רבקה ידעה – לפי ת"י ורש"י נודע לה זה ברוה"ק – אבל לא גילתה לו, ולכן הוצרכה לחשוב על דרך איך לסלק את יעקב מהבית בלי להגיד ליצחק את הטעם העיקרי, וכן מפורש ברשב"ם שדרך חכמה אמרה רבקה ליצחק להרחיק יעקב מעשו ולא גילתה לו שבשביל שטימת אחיו עשתה כן, וכע"ז בחזקוני שרצתה שיצחק יאמר ליעקב לישא אשה חוץ לעיר כי אם ישא אשה מקומית אפשר שהמשפחות יתחזקו וילחמו זה כנגד זה ועי"ש, ועכ"פ יצא שכל הענין שהוצרך יעקב לצאת לחרון הוא רק משום שטימת

עשו, והיא כלל לא פחדה שמא ישא יעקב אשה מבנות חת, ובודאי הוא יכול לישא אשה כשרה מקומית אלא שרבה לא רצתה לעשות כן מפני שטימתו של עשו, ונמצא כנ"ל שכל טעם עקירתו מבית אביו לבית לבן היה רק בשביל שטימת עשו, ונמצא שיעקב גרם את זה כאשר החליט להקשיב לעצת רבקה ולא להחלטת יצחק.

ולפ"ז יש לבאר מה שאמר יעקב ממך מנע ולא ממני, די"ל שיעקב מסביר לה מדוע אינו יכול להתפלל אף שהוא רוצה מאד לעזור לה וכך עשו כל הצדיקים והנביאים, אבל מכיון שקיבל עליו הנהגה של מדת הדין, כלומר שלא חי בזכות חסד ורחמים אלא לגמרי לפי שורת הדין, וא"כ הרי יש לו ילדים לפי מה שמגיע לו, והא ראייה שלאה ילדה את בנה הרביעי ואמרה הפעם אודה את ה' ופירש"י שנטלתי יותר מחלקי, ואף שהיא דיברה על חלקה, אבל מובן מתוך זה שגם יעקב קיבל חלקו כפי מה שמגיע לו, שהרי יצחק רק היו לו שתי בנים ולו יש כבר

ארבעה, ואם הוא יבקש עכשיו עוד בנים הרי הוא מוכרח לעשות כן מחמת מדת הרחמים והחסד ולא מחמת דקדוק הדין, וזה יעקב אינו יכול לעשות כפי מה שקיבל עליו, זה כנגד נדרו, וזה מה שהסביר לה שממך מנע ולא ממני, כלומר אני קבלתי חלקי ואיני יכול להתפלל, אבל את לא קבלת כלום וכיון שכן לפי שורת הדין מגיע לך, וממילא את היא שמוכרחת להתפלל בשביל עצמך ואני לא יכול להתפלל בשבילך, ושוב לא קשה על יעקב מאליהו ומאלישע ושאר הצדיקים, אלא שלמעשה מכיון שהכל אצל יעקב בתור מדת הדין, ממילא גם המלים הכאובות האלו, אף שזה אמת לאמתה, אבל גם זה נחשב מעין טענה עליו שהרי לא כך עונין את המעיקות, ולכן גם על זה היתה איזה השלכה, אבל כך הוא כאשר מבקשים מהקב"ה מדה כזו, אבל מכיון שדמותו חקוקה תחת כסא הכבוד, ששם שולטת מדת האמת בכל תוקפה, ממילא שם אין שום מקום לאיזה פשרות, ולכן החיים של יעקב הם לגמרי אחרת מחיי האבות האחרים, וכפנש"ת.